

SPIS TREŚCI

Część I. Wprowadzenie. Fonetyka. Fonologia	13
ROZDZIAŁ I. WPROWADZENIE DO NAUKI O JĘZYKU	15
1. GRAMATYKA JAKO NAUKA O JĘZYKU	15
§ 1. Przedmiot gramatyki	15
§ 2. Działy gramatyki	15
2. POJĘCIE ZNAKU JĘZYKOWEGO	16
§ 3. Istota znaku	16
§ 4. Znaki naturalne i umowne	16
§ 5. Znak językowy	17
§ 6. Wyraz i desygnat	17
3. POJĘCIE JĘZYKA	18
§ 7. Akt mowy i jego elementy	18
§ 8. Funkcje języka	18
4. ZRÓŻNICOWANIE WSPÓŁCZESNEGO JĘZYKA POLSKIEGO	22
§ 9. Czynniki sprawcze	22
§ 10. Charakterystyka odmian współczesnej polszczyzny	23
§ 11. Klasyfikacja odmian współczesnej polszczyzny	25
ROZDZIAŁ II. FONETYKA	28
1. CZĘŚĆ OGÓLNA	28
1.1. WIADOMOŚCI WSTĘPNE	28
§ 1. Przedmiot fonetyki	28
§ 2. Dźwięk jako zjawisko fizyczne	29
§ 3. Dźwięki mowy ludzkiej	29
1.2. NARZĄDY MOWY	30
§ 4. Opis narządów mowy	30
§ 5. Funkcje narządów mowy	31
1.3. METODY ZAPISU GŁOSEK	32
§ 6. Zasady ortografii polskiej	32
§ 7. Alfabet fonetyczny	32

1.4. METODY OPISU GŁOSEK	34
§ 8. Klasyfikacja akustyczna	34
§ 9. Klasyfikacja audytywna	35
§ 10. Klasyfikacja akustyczno-artykulacyjna	35
§ 11. Klasyfikacja artykulacyjna	35
§ 12. Kryteria opisu wspólne dla samogłosek i spółgłosek	35
2. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	36
2.1. KONSONANTYZM (NAUKA O SPÓŁGŁOSKACH)	36
2.1.1. Opis spółgłosek polskich	36
§ 13. Fazy wypowiedzi	36
§ 14. Kryteria opisu spółgłosek	37
§ 15. Stopień zbliżenia narządów mowy (sposób artykulacji)	37
§ 16. Podział spółgłosek ze względu na stopień zbliżenia narządów mowy	39
§ 17. Główne miejsce artykulacji	39
§ 18. Spółgłoski samodzielne i niesamodzielne artykulacyjnie	42
§ 19. Podział spółgłosek ze względu na główne miejsce artykulacji	43
§ 20. Układ wiązań głosowych	43
§ 21. Położenia środkowej części grzbietu języka w stosunku do podniebienia twardego	44
§ 22. Położenie podniebienie miękkiego	45
2.1.2. Zespoły spółgłosek	45
§ 23. Fazy artykulacji głoski	45
§ 24. Upodobnienia	46
§ 25. Klasyfikacja upodobnień	46
§ 26. Upodobnienie pod względem stopnia zbliżenia narządów mowy (sposobu artykulacji)	48
§ 27. Upodobnienie pod względem miejsca artykulacji	50
§ 28. Upodobnienie pod względem sposobu i miejsca artykulacji	51
§ 29. Upodobnienie pod względem dźwięczności	52
§ 30. Uproszczenie grup spółgłoskowych	54
§ 31. Podstawowe ograniczenia dystrybucyjne spółgłosek i grup spółgłoskowych	55
§ 32. Tablica spółgłosek polskich	55
§ 33. Sposób opisu spółgłosek	56
2.2. WOKALIZM (NAUKA O SAMOGŁOSKACH)	57
2.2.1. Opis samogłosek polskich	57
§ 34. Kryteria opisu samogłosek	57
§ 35. Poziomy układ masy języka	58
§ 36. Pionowy układ masy języka	58
§ 37. Układ warg	58
§ 38. Położenie podniebienia miękkiego	58
§ 39. Samogłoski niezgłoskotwórcze	59
2.2.2. Warianty samogłoskowe	59
§ 40. Upodobnienia samogłosek	59
§ 41. Upodobnienie samogłosek pod względem sposobu artykulacji	60
§ 42. Upodobnienie samogłosek pod względem nosowości	60

§ 43. Upodobnienie samogłosek pod względem sposobu artykulacji i nosowości	61
§ 44. Tablica samogłosek polskich	61
2.2.3. Z historii klasyfikacji samogłosek	61
§ 45. Trójkąt samogłoskowy	61
§ 46. Prostokąt samogłoskowy	62
§ 47. Czworokąt samogłoskowy	62
2.3. AKCENT	63
§ 48. Sylaba	63
§ 49. Akcent	63
§ 50. Akcent wyrazowy	63
§ 51. Klityki	64
§ 52. Zestój akcentowy	65
§ 53. Akcent zdaniowy	65

ROZDZIAŁ III. FONOLOGIA

1. CZĘŚĆ OGÓLNA	66
§ 1. Przedmiot fonologii	66
§ 2. Pojęcie fonemu	67
§ 3. Stosunek fonemu do głoski	68
§ 4. Warianty fonemu	69
§ 5. Wariant główny (podstawowy) fonemu	70
§ 6. Warianty pozycyjne (kombinatoryczne) fonemu	70
§ 7. Warianty fakultatywne	71
§ 8. Cechy dystynktywne	71
§ 9. Cechy relewantne	71
§ 10. Definicja fonemu	73
2. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	73
§ 11. Zasób fonemów współczesnej polszczyzny	73
§ 12. Tablica fonemów polskich	76
§ 13. Opozycje fonologiczne	77
§ 14. Typy opozycji fonologicznych	77
§ 15. Opozycje jednowymiarowe i wielowymiarowe	77
§ 16. Opozycje prywatywne, stopniowe i równorzędne	77
§ 17. Opozycje proporcjonalne i izolowane	78
§ 18. Neutralizacja opozycji	78
§ 19. Kategorie fonologiczne	79
§ 20. Względność systemu fonologicznego	80
Wykaz rentgenogramów	81

Część II. Morfologia

ROZDZIAŁ I. WPROWADZENIE

1. PRZEDMIOT MORFOLOGII

2. WYRAZ	119
§ 1. Wyraz i desygnat	119
§ 2. Wyraz jako jednostka języka i mówienia	120
§ 3. Struktura leksemu	121
§ 4. Kryteria wyodrębniania wyrazów tekstowych	121
3. MORFEM	123
§ 5. Pojęcie morfemu	123
§ 6. Klasyfikacja morfemów	125
§ 7. Strukturalna klasyfikacja morfemów	125
§ 8. Funkcjonalna klasyfikacja morfemów	126
§ 9. Dystrybucyjna klasyfikacja morfemów	127
§ 10. Morfem a morf	128
§ 11. Allomorfy	129
§ 12. Wariant główny (podstawowy) morfemu i warianty poboczne	130
§ 13. Podstawowa reprezentacja morfemu	131
4. CZĘŚCI MOWY	133
§ 14. Zasady klasyfikacji leksemów na części mowy	133
§ 15. Rzeczownik	134
§ 16. Czasownik	136
§ 17. Przysiotnik	137
§ 18. Liczebnik	138
§ 19. Zaimek	138
§ 20. Przysłówek	140
§ 21. Przyimek	141
§ 22. Spójnik	142
§ 23. Modulant	142
§ 24. Wykrzyknik	143
§ 25. Nakaźnik	143
ROZDZIAŁ II. MORFONOLOGIA	144
1. CZĘŚĆ OGÓLNA	144
§ 1. Przedmiot morfonologii	144
§ 2. Istota wymian morfonologicznych	145
§ 3. Klasyfikacja wymian morfonologicznych	145
§ 4. Spółgłoski morfonologicznie twarde, morfonologicznie miękkie, funkcjonalnie miękkie, funkcjonalnie twarde	146
§ 5. Wymiany automatyczne	148
§ 6. Wymiany gramatyczne	149
§ 7. Klasyfikacja wymian gramatycznych	150
2. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA: WYMIANY (ALTERNACJE) MORFONOLOGICZNE	151
2.1. WYMIANY SPÓLGŁOSKOWE	151
2.1.1. Palatalizacje	151

2.1.1.1. WYMIANY SPÓŁGŁOSEK TWARDYCH NA MIĘKKIE	151
§ 8. Wymiany zębowych twardych <i>t, d, s, z, n</i> , na palatalne <i>ć, ź, ś, ż, ń</i>	151
§ 9. Wymiany grup spółgłoskowych <i>st : ść, zd : ź : ż</i>	152
2.1.1.2. WYMIANY SPÓŁGŁOSEK TWARDYCH NA FUNKCJONALNIE MIĘKKIE	152
§ 10. Wymiana welarnych twardych <i>k, g, x</i> na funkcjonalnie miękkie <i>c ć, ǰ ś, ż</i>	152
§ 11. Wymiana zębowych twardych <i>t, d, s, z</i> , na funkcjonalnie miękkie <i>c, ǰ, ś, ż</i>	152
§ 12. Wymiana grup spółgłoskowych twardych <i>sk, zg, zd</i> na funkcjonalnie miękkie <i>śż, żż</i>	153
§ 13. Wymiany sonornych <i>r : ż, l : ł</i>	153
§ 14. Wymiany wargowych <i>p, b, f, v, m</i> na grupy dwufonemowe <i>pj, bj, fj, vj, mj</i>	153
2.1.1.3. WYMIANY SPÓŁGŁOSEK FUNKCJONALNIE MIĘKKICH	154
§ 15. Wymiana spółgłosek funkcjonalnie miękkich <i>ś, ż, c, ǰ</i> na miękkie <i>ś, ż, ć, ź</i>	154
§ 16. Wymiany spółgłosek funkcjonalnie miękkich na inne funkcjonalnie miękkie	154
2.1.2. Depalatalizacje	154
2.1.2.1. WYMIANY SPÓŁGŁOSEK MIĘKKICH NA TWARDE	154
§ 17. Wymiana spółgłosek palatalnych (miękkich) <i>ć, ź, ń</i> na zębowe (twarde) <i>t, d, n</i>	154
§ 18. Wymiana grup spółgłoskowych palatalnych (miękkich) na twarde	155
§ 19. Wymiana spółgłosek funkcjonalnie miękkich na twarde	155
2.1.3. Wymiany rzadkie	155
§ 20. Wymiany regularne	155
§ 21. Wymiany jednostkowe	156
2.2. WYMIANY SAMOGŁOSKOWE	156
§ 22. Wymiany jakościowe	156
§ 23. Wymiany jakościowe rzadkie	157
§ 24. Wymiany ilościowe	157
2.3. SZEREGI ALTERNACYJNE	158
§ 25. Szeregi alternacyjne spółgłoskowe	158
§ 26. Szeregi alternacyjne samogłoskowe	159
ROZDZIAŁ III. FLEKSJA	160
1. CZĘŚĆ OGÓLNA	160
§ 1. Przedmiot fleksji	160
§ 2. Pojęcie kategorii gramatycznej	160
§ 3. Kategorie fleksyjne	161
§ 4. Kategoria przypadku	161
§ 5. Kategoria liczby	162
§ 6. Rodzaj gramatyczny	162
§ 7. Kategoria czasu	166
§ 8. Kategoria osoby	167
§ 9. Kategoria trybu	168
§ 10. Kategoria strony	169
§ 11. Kategoria aspektu (postaci czasownika)	169
§ 12. Kategoria stopnia	171
§ 13. Temat wyrazowy (leksykalny)	172

§ 14. Temat fleksyjny	173
§ 15. Tematy oboczne	173
§ 16. Temat podstawowy i tematy poboczne	173
§ 17. Tematy supletywne	175
§ 18. Końcówka fleksyjna	175
§ 19. Końcówki oboczne (morficzne) i równoległe (synonimiczne)	175
§ 20. Synkretyzm	176
2. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA: ODMIANA WYRAZÓW	177
2.1. RZECZOWNIK	177
§ 21. Rzeczowniki twardo- i miękkotematowe	177
§ 22. Rzeczowniki niezmiennie- i zmiennotematowe	177
§ 23. Podział rzeczowników na deklinacje	177
§ 24. Deklinacja męskoosobowa	178
§ 25. Deklinacja męskożywotna	180
§ 26. Deklinacje męskonieżywotna	182
§ 26a. Tradycyjna deklinacje męska	185
§ 27. Deklinacja żeńska	186
§ 28. Deklinacja nijaka	189
§ 29. Osobliwości w odmianie rzeczowników	192
2.2. CZASOWNIK	194
§ 30. Budowa tematów formotwórczych czasownika	194
§ 31. Klasy czasowników o wspólnych typach budowy tematów formotwórczych	195
§ 32. Czasowniki równotematowe i różnotematowe oraz niezmiennotematowe i zmiennotematowe	197
§ 33. Formy czasu teraźniejszego. Podział czasowników na koniugacje	197
§ 34. Formy czasu przeszłego	199
§ 35. Formy czasu przyszłego	202
§ 36. Formy tzw. czasu zaprzęskiego	202
§ 37. Formy trybu rozkazującego	203
§ 38. Formy trybu przypuszczającego	204
§ 39. Imiesłów przymiotnikowy czynny	206
§ 40. Imiesłów przymiotnikowy bierny	206
§ 41. Imiesłów przysłówkowy współczesny	207
§ 42. Imiesłów przysłówkowy uprzedni	207
§ 43. Formy strony biernej	208
§ 44. Bezokolicznik	210
§ 45. Nieosobowe formy czasownika	211
2.3. PRZYMOTNIK	211
§ 46. Deklinacja przymiotników	211
§ 47. Stopniowanie przymiotników	213
2.4. LICZEBNIK	214
§ 48. Składnia liczebnika	214
§ 49. Odmiana liczebników głównych	215

§ 50. Odmiana liczebników zbiorowych	216
§ 51. Odmiana liczebników wielowyrazowych	216
2.5. ZAIMEK	216
§ 52. Odmiana zaimków osobowych	216
§ 53. Odmiana zaimka zwrotnego	219
§ 54. Odmiana zaimków pytajno-względnych, przeczących i nieokreślonych	219
§ 55. Odmiana zaimków wskazujących	220
ROZDZIAŁ IV. SŁOWOTWÓRSTWO	221
1. CZĘŚĆ OGÓLNA	221
§ 1. Przedmiot słowotwórstwa	221
§ 2. Derywacja a motywacja	222
§ 3. Wyrazy niemotywowane i motywowane	223
§ 4. Typy wyrazów motywowanych ze względu na wyrazy motywujące	225
§ 5. Podstawowe pojęcia z zakresu słowotwórstwa	226
§ 6. Definicja (parafraza) słowotwórcza i strukturalna	226
§ 7. Metody analizy słowotwórczej	228
§ 8. Pojęcie formantu słowotwórczego i jego struktura	233
§ 9. Typy formantów słowotwórczych	237
§ 10. Stosunek formantu do pnia	243
§ 11. Funkcje formantów słowotwórczych	245
§ 12. Ogólna klasyfikacja wyrazów motywowanych	245
§ 13. Wartość kategoryjna formantu	247
§ 14. Pojęcie typu słowotwórczego i kategorii słowotwórczej	247
§ 15. Formacje właściwe i asocjacyjne	248
§ 16. Kierunek motywacji (pochodności) derywatów	249
§ 17. Motywacja bezpośrednia i pośrednia	250
2. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	250
2.1. KATEGORIE SŁOWOTWÓRCZE FORMACJI RZECZOWNIKOWYCH	250
§ 18. Formacje transpozycyjne	250
§ 19. Odczasownikowe nazwy abstrakcyjnych czynności i stanów (Nomina actionis)	251
§ 20. Odprzymiotnikowe nazwy abstrakcyjnych cech (Nomina essendi)	253
§ 21. Formacje modyfikacyjne	254
1. Nazwy istot odmiennej płci	254
2. Nazwy deminutywne (zdrobniałe) i hipokorystyczne (pieszczotliwe)	255
3. Nazwy ekspresyjne	256
4. Nazwy istot młodych	257
§ 22. Formacje mutacyjne	257
§ 23. Mutacyjne formacje odrzeczownikowe	258
1. Nazwy zawodowe (odrzeczownikowych wykonawców czynności)	258
2. Nazwy mieszkańców	259
3. Nazwy charakteryzujące	260
4. Nazwy zbiorów	261
5. Nazwy miejsc	262

6. Nazwy zwolenników i wyznawców pewnych idei, poglądów, przekonań, stronnictw	263
7. Nazwy amatorów	264
8. Nazwy styczności	264
§ 24. Mutacyjne formacje odczasownikowe	265
1. Nazwy wykonawców czynności	265
1.1. Osobowych (Nomina actionis)	265
1.2. Nieosobowych (Nazwy narzędzi, środków czynności; Nomina instrumenti)	266
2. Nazwy obiektów i wytworów czynności (Nomina patientis)	267
§ 25. Mutacyjne formacje odprzymiotnikowe	268
2.2. RZECZOWNIKI ZŁOŻONE	269
§ 26. Istota wyrazu złożonego	269
§ 27. Klasyfikacja złożzeń	270
§ 28. Formanty kompozycyjne	272
§ 29. Typy formantów kompozycyjnych	272
§ 30. Kategorie słowotwórcze rzeczowników złożonych	275
Część III. Składnia	277
ROZDZIAŁ I. CZĘŚĆ OGÓLNA	279
1. WIADOMOŚCI WSTĘPNE	279
§ 1. Wprowadzenie	279
§ 2. Pojęcie wypowiedzenia	280
§ 3. Przedmiot akładni	280
§ 4. Predykcja	282
2. PODZIAŁ WYPOWIEDZEŃ ZE WZGLĘDU NA POSTAĆ WYKŁADNIKA PREDYKACJI	283
§ 5. Zdanie i oznajmienie	283
§ 6. Równoważnik zdania	283
§ 7. Klasyfikacja równoważników zdań	284
§ 8. Oznajmienie informatywne (Inf rmatyw)	285
§ 9. Zawiadomienie	285
§ 10. Wykrzyknienie	285
§ 11. Schemat klasyfikacyjny	286
3. PODZIAŁ WYPOWIEDZEŃ ZE WZGLĘDU NA POSTAWĘ NADAWCY WOBEC TREŚCI WYPOWIEDZENIA	286
§ 12. Rodzaje postawy nadawcy wobec treści wypowiedzenia	286
§ 13. Wypowiedzenie oznajmujące	287
§ 14. Wypowiedzenie pytające	287
§ 15. Wypowiedzenie rozkazujące (żądające)	288
§ 16. Wypowiedzenie o zabarwieniu emocjonalnym (wykrzyknikowe)	289
4. PODZIAŁ WYPOWIEDZEŃ ZE WZGLĘDU NA LICZBĘ OŚRODKÓW PREDYKACJI	289

§ 17. Wypowiedzenie pojedyncze i złożone	289
ROZDZIAŁ II. CZĘŚĆ SZCZEGÓŁOWA	292
1. WYPOWIEDZENIE POJEDYNCZE	292
1.1. SEGMENTACJA WYPOWIEDZEŃ	292
§ 1. Określanie	292
§ 2. Klasyfikacja leksemów ze względu na ich predyspozycje składniowe	293
§ 3. Schemat klasyfikacyjny	294
§ 4. Składnik wypowiedzenia	294
§ 5. Sposoby wyrażania składnika	296
§ 6. Stosunki składniowe między składnikami wypowiedzenia	297
§ 7. Stosunek nadrzędno-podrzędny. Związek zgody, rządu i przynależności	297
§ 8. Związek mieszany	299
§ 9. Stosunek współrzędny. Szereg	299
§ 10. Związek szeregowy	300
§ 11. Analiza wypowiedzenia pojedynczego	301
1.2. CZĘŚCI ZDANIA	303
§ 12. Wprowadzenie	303
1.2.1. Podmiot	304
§ 13. Charakterystyka podmiotu	304
§ 14. Struktura podmiotu	304
§ 15. Forma podmiotu	305
1.2.1. Orzeczenie	306
§ 16. Charakterystyka orzeczenia	306
§ 17. Klasyfikacja orzeczeń	306
1.2.3. Przydawka	307
§ 18. Charakterystyka przydawki	307
§ 19. Klasyfikacja przydawek	308
1.2.4. Dopelnienie	310
§ 20. Charakterystyka dopełnienia	310
§ 21. Dopełnienie bliższe i dalsze	311
§ 22. Dopełnienie określające czasowniki modalne i niefleksyjne	312
1.2.5. Okolicznik	312
§ 23. Charakterystyka okolicznika	312
§ 24. Forma okolicznika	313
§ 25. Klasyfikacja okoliczników	313
1.2.6. Określenie predykatywne	314
§ 26. Charakterystyka określenia predykatywnego	314
§ 27. Klasyfikacja określeń predykatywnych	315
2. WYPOWIEDZENIE ZŁOŻONE	315
2.1. WYPOWIEDZENIE JEDNOKROTNIE ZIÓŻONE	315
2.1.2. Wypowiedzenie podrzędnie złożone	315
§ 28. Istota wypowiedzenia podrzędnie złożonego	315

§ 29. Wskaźniki zespolenia wypowiedzeń podrzędnie złożonych	319
§ 30. Stosunki linearne między wypowiedzeniem nadrzędnym i podrzędnym	320
§ 31. Wypowiedzenie podrzędne podmiotowe	322
§ 32. Wypowiedzenie podrzędne orzecznikowe	323
§ 33. Wypowiedzenie podrzędne przydawkowe	323
§ 34. Wypowiedzenie podrzędne dopełnieniowe	324
§ 35. Wypowiedzenie podrzędne okolicznikowe	325
2.1.2. Wypowiedzenie współrzędnie złożone	329
§ 36. Istota wypowiedzenia współrzędnie złożonego	329
§ 37. Wskaźniki zespolenia wypowiedzeń współrzędnie złożonych	329
§ 38. Rodzaje wypowiedzeń współrzędnie złożonych	329
2.1.3. Imiesłowowy równoważnik zdania	334
§ 39. Charakterystyka imiesłowowego równoważnika zdania	334
§ 40. Rodzaje wypowiedzeń jednokrotnie złożonych z imiesłowowym równoważnikiem zdania	334
2.1.4. Wypowiedzenie zestawione	335
§ 41. Charakterystyka wypowiedzeń zestawionych	335
§ 42. Wyrazy poza wypowiedzeniem	336
§ 43. Wypowiedzenie wtrącone	336
§ 44. Wypowiedzenia narracyjne i przytoczenia	336
§ 45. Wypowiedzenie zestawione z mową niezależną	337
§ 46. Wypowiedzenie zestawione z mową zależną	337
§ 47. Przekształcanie mowy niezależnej w zależną i zależnej w niezależną	338
§ 48. Mowa pozornie zależna	339
§ 49. Schemat klasyfikacyjny	340
2.2. WYPowiedzenie wielokrotnie złożone	340
2.2.1. Wprowadzenie	340
§ 50. Charakterystyka wypowiedzenia wielokrotnie złożonego	340
§ 51. Segmentacja wypowiedzeń wielokrotnie złożonych i wzór analizy	341
§ 52. Przyjęta terminologia	343
2.2.2. Analiza wypowiedzeń wielokrotnie złożonych	345
§ 53. Wypowiedzenie wielokrotnie złożone współrzędnie	345
§ 54. Wypowiedzenie wielokrotnie złożone z różnymi typami wypowiedzeń pobocznych	346
§ 55. Wypowiedzenie wielokrotnie złożone podrzędnie z wypowiedzeniem rozerwanym	350
§ 56. Wypowiedzenie wielokrotnie złożone podrzędnie z imiesłowowym równoważnikiem zdania	353
ROZDZIAŁ III. TEKST	355
§ 1. Pojęcie tekstu	355
§ 2. Wyznaczniki spójności tekstu	356
§ 3. Struktura tematyczno-rematyczna	357
WYKAZ SKRÓTÓW	359
PODSTAWOWA LITERATURA PRZEDMIOTU	360